Ulleres d'encongir
La impermeabilitat del mercat castellà a la producció cultural en llengua catalana

Vicenç Villatoro

La mirada entre dues cultures rarament és una mirada neutra i transparent. Sempre està tenyida per les ulleres d'una determinada forma de prejudicis, no necessàriament negatius. Sobre les cultures llunyanes i desconegudes projectem tòpics i jerarquitzacions prèvies que distorsionen inevitablement la recepció dels seus productes culturals. Però també sobre les cultures absolutament pròximes i considerablement conegudes projectem judicis previs, construïts a partir de sobreentesos polítics o històrics. Rarament en la mirada a una cultura aliena, per pròxima i coneguda que pugui ser, hi participa tan sols la curiositat, la receptivitat oberta a allò que en pot venir. Aquesta curiositat apareix normalment associada a una idea feta sobre la naturalesa de l'altra cultura i sobre la naturalesa de la relació entre totes dues, i per tant la mirada es pot amplificar per prejudicis positius com l'admiració, el respecte o la compassió, però també es pot encongir per l'efecte de prejudicis negatius com el menyspreu, l'antipatia política o la interiorització d'una relació jeràrquica entre les cultures en contacte, que en situa unes per damunt de les altres, en un pla superior.

Si la llunyania, ben sovint, fa que les mirades entre cultures quedin contaminades pels tòpics, la proximitat no és sempre la solució. Les cultures de la Península Ibèrica han compartit un espai molt ben enquadrat i tenen en la seva majoria uns orígens comuns que podrien fer pensar en unes evolucions paral·leles. Però en la mesura que les relacions polítiques a l'interior de la Península han estat sempre tenses, les mirades entre cultures han participat de tòpics, prejudicis i malfiances que tenien el seu origen en la política. La mirada castellana cap a la resta de cultures peninsulars –inclosa la portuguesa– ha estat feta en els últims segles des d'una sensació de superioritat i des d'una voluntat d'hegemonia.

No voldria convertir aquest article en una antologia d'anècdotes, però permetinme esmentar-ne dues que són representatives d'una determinada forma de mirar. Un amic periodista em subratllava una vegada l'actitud tan diferent dels castellanoparlants quan van a Roma o quan van a Lisboa. A Roma, molts castellanoparlants intenten

Vicenç Villatoro és periodista i escriptor. Ha estat director de *l'Avui*, de la Fundació Enciclopèdia Catalana i de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió. Ha escrit novel·la, poesia i assaig. En aquest darrer gènere ha publicat recentment *Catalunya després del tripartit* (2004), *Crear Europa, reconstruir Occident* (2005) i *Els jueus i Catalunya* (2005).

parlar un italià més o menys macarrònic, intenten fer plurals acabats amb i, intenten italianitzar més o menys en aparença les seves formes castellanes. Quan van a Lisboa, és ben diferent: la majoria dels castellanoparlants, a Portugal, hi continuen parlant castellà com si no haguessin sortit de casa, convençuts que els portuguesos els han d'entendre, tenen l'obligació d'entendre'ls. Un castellanoparlant tendeix a comportarse a Portugal com un anglòfon a qualsevol lloc del món: convençut que parla una llengua superior i necessària que tots els seus interlocutors han de conèixer.

Doncs si la mirada des de la llengua i la cultura castellana cap a la portuguesa ja baixa un graó respecte a la mirada sobre la italiana, posem per cas, i un parell o tres respecte a l'anglesa, la francesa o l'alemanya, encara baixa uns quants graons més quan es parla de la resta de llengües peninsulars, sense l'estatus que els dóna un Estat al darrere. Expliquen d'una senyora d'una capital castellana que va anar a comprar un producte alimentari i, en examinar-lo, es va dirigir irada al mostrador: era inacceptable! Entre les diverses llengües de l'etiqueta hi havia el català! Què s'havien cregut. El comerciant, per tranquil·litzar-la, li va dir que no era català, sinó portuguès. De fet, el botiguer no en tenia ni idea, de quina llengua era. Però sabia que una etiqueta en català seria considerada una ofensa per la seva clienta, mentre que una etiqueta en portuguès tindria una certa justificació.

Tibant una mica més l'anècdota, estic convençut que si al botiguer no se li hagués acudit la bona sortida del portuguès, i hagués hagut de justificar la presència del català, li hauria resultat més útil dir que era per vendre'n a Andorra que no pas per vendre'n a Barcelona. Al cap i a la fi, a Andorra el català és la llengua oficial d'un Estat... I aquest és un argument més comprensible en la jerarquització de les llengües peninsulars que no pas el del nombre de parlants o el de la tradició cultural. El que jerarquitza les llengües és, per damunt de tot, el grau de reconeixement per part del poder públic, la seva oficialitat. Tota la resta ve al darrere. És també decisiu, però al darrere.

Vull dir amb això que la mirada des de la cultura castellana a la cultura catalana ha estat, sobretot en els últims segles, de dalt a baix, del gran al petit, però encara més del qui té tots els papers en regla cap a aquell qui té un status ambigu i fràgil. No és tan sols la mirada de la llengua que té més parlants respecte a la que en té molts menys. És la mirada des de la llengua i la cultura que té el poder, que gaudeix de tots els beneficis de l'oficialitat, respecte a qui no el té. Tot i així, aquesta mirada és variable, es modula al llarg del temps. I es podria dir que en aquests moments estem tocant fons, en l'últim segle, pel que fa a la consideració des de la cultura castellana de la producció cultural en llengua catalana. En qualsevol cas, en els últims segles, la modulació de la mirada des de l'Espanya castellana a la cultura produïda en català té més a veure amb circumstàncies polítiques entorn de la llengua que no pas a una lògica estrictament cultural, de vàlua i d'interès d'aquesta producció.

De ben segur, quan Garcilaso i Boscà, en la primera meitat del segle XVI, adapten al castellà com a propis poemes d'Ausiàs March, ho fan des d'una mirada d'igualtat o d'admiració. Boscà –nascut a Barcelona–, o Garcilaso, intenten construir una nova poesia castellana imitant models italians, però també models en català, i molt específicament March. No és aquesta una

mirada des de la superioritat. Al contrari, des d'una tradició que s'està construint es contempla una tradició ja construïda. A començament del XVI, el castellà és emergent, però contempla el català i l'italià amb el respecte admiratiu amb què es contemplen els iguals o els clàssics. Quan Garcilaso converteix un «Amor, amor, un hàbit m'he tallat» en un «Amor, amor, un hábito vestí» o quan Boscà fa de «Així com cell que en lo somni es delita» un «Como aquel que en soñar gusto recibe», estan posant Ausiàs March a la mateixa altura que Petrarca. Certament, això té a veure amb una admiració individual, personal, per l'obra de March, però també amb un respecte pel gresol cultural d'on procedeix March. No estan recuperant uns materials que veuen per sota del seu paisatge cultural, sinó per damunt, avançats, admirables.

Però entre el XVI i el XVIII es produeixen esdeveniments culturals i polítics que transformaran aquesta relació, que deixarà de ser igualitària, paritària, i esdevindrà profundament desequilibrada. Durant el segle XVI i el XVII, la literatura en llengua castellana arriba a un moment de màxima esplendor, que coincideix amb una certa decadència de la literatura culta de llengua catalana. Per tant, en una dinàmica estrictament de vàlua i de modernitat de l'expressió cultural, el castellà agafa avantatge sobre el català. N'agafa també com a llengua internacional, de difusió. Els models i les modes en el barroc les imposa el castellà, i no tan sols respecte al català, sinó respecte a moltes cultures d'Europa.

De tota manera, en la relació entre la cultura catalana i la castellana, en la mirada mútua, allò que més pesa és la construcció política que es genera al segle XVIII. Podríem dir que a començament del XVIII es confronten sobre territori peninsular dues concepcions sobre l'organització d'un espai polític, que van més enllà d'una lluita entre dinasties i d'una lluita entre territoris. Austriacisme i felipisme no són conceptes estrictament dinàstics, entre partidaris de legitimitats dinàstiques diverses, ni són tampoc els noms de dues faccions perfectament territorialitzades. Hi ha austriacistes castellans i hi ha botiflers catalans, valencians i aragonesos. En el fons hi ha dues ideologies o si es vol dues protoideologies que estan en el fonament de dues concepcions diverses de l'Estat, que es desenvoluparan en el segle següent. El felipisme significa la via francesa, que considera que els espais polítics s'han de construir damunt de la igualtat o l'homogeneïtat legislativa, institucional i també cultural. D'aquest embrió naixerà l'absolutisme, però també arribarà més endavant la concepció jacobina: un Estat és en definitiva un marc homogeni de lleis, d'institucions, de cultura i de llengua. Per contra, l'austriacisme es fonamenta en el manteniment dels furs i per tant contempla la possibilitat de construir un espai polític unificat en què convisquin lleis diferents, institucions diferents i, per tant, llengües i cultures diferents. Serà el model anglosaxó, el model holandès, però també segons com el model de l'imperi austrohongarès.

Fent servir termes anacrònics, podríem dir que a començament del segle XVIII s'enfronten dues maneres d'organitzar la Península Ibèrica: una que tendiria a l'unitarisme i l'homogeneïtat cultural, una altra que hauria apuntat cap a una visió federalista o confederalista, a partir de la diversitat. Òbviament, la primera opció té més partidaris a Castella, que és qui des de l'hegemonia opta al paper predominant; la segona en té més a tota la corona d'Aragó,

que difícilment podrà imposar un model únic a tota la península –entre altres coses, perquè mai no l'ha tingut ni en el seu mateix interior– i que per tant pot aspirar a tot estirar a preservar les seves personalitats dintre d'un model d'articulació de les diversitats. I no cal dir que aquests dos models diferents d'entendre la construcció de l'espai peninsular contenen –encara que sigui d'una manera inconscient i esquemàtica– un model de relació entre les llengües i les cultures de la península. Un mapa polític, un mapa jurídic, un mapa cultural.

Van guanyar els unitaristes, ja se sap. Però no del tot. O no prou, per al seu projecte. Ernest Lluch ha estudiat la pervivència d'aquest austriacisme de la diversitat en el segle XVIII. A mitjans del XIX, les restes del vell austriacisme es revifen amb l'empelt de la concepció romàntica dels pobles i les arrels, que porta a la renaixença cultural. A començament del segle XX, aquesta doble tradició, el vell austriacisme jurídic i el nou particularisme romàntic, troben expressió política, a través sobretot del catalanisme. El mateix Lluch subratlla l'existència d'un fil entre aquests tres estadis, tot i que no sigui sovint conscient. El catalanisme aixeca banderes de la diversitat cultural dintre de la península –i les formula sovint a través d'una mena d'iberisme confederal– que tenen un lligam, i no estrictament simbòlic o sentimental, amb les velles banderes austriacistes.

Dit d'una altra manera, després de la batalla d'Almansa, s'imposa militarment per a Espanya la via francesa a la modernitat: per a esdevenir un Estat modern, cal construir un poder central fort damunt d'un territori homogeni en lleis i cultura. És derrotada una via alternativa a la modernitat, la que faran servir Holanda o Anglaterra. L'austriacisme no era tan sols –tot i que de vegades ho era també– una via per al manteniment d'estructures medievals obsoletes. També era una via a la modernitat. Però perd. L'especificitat hispànica, a diferència de França o d'Anglaterra, és que la via que guanya no és prou forta i la que perd no esdevé prou feble. És a dir, Espanya tria –és una manera de parlar– la via francesa unitarista, però no aconsegueix dur-la a terme mai d'una manera plena. El tardoaustriacisme al començament, la revolució romàntica després i finalment l'eclosió del catalanisme després de la guerra del 98, fan que aquest projecte concret d'accés a la modernitat resti sempre inacabat, a mitges. Bé, més que a mitges. Però no pas a totes.

El resultat d'aquests tres segles ha estat que no ja la Península Ibèrica, ni tan sols l'àmbit de l'Estat espanyol, no han aconseguit el nivell d'homogeneïtat cultural que buscava el que podríem anomenar la via francesa, però tampoc no s'ha construït mai l'articulació de la diversitat en termes igualitaris que correspondria a un model confederal o federal. El vell austriacisme ha mantingut una certa pervivència, podríem dir que des de l'oposició, mentre que el vell felipisme ha governat Espanya, però sense complir plenament els seus objectius. Llavors, la persistència de les diverses llengües i cultures a l'interior d'un projecte de model francès, que tendeix a identificar modernitat amb homogeneïtat, ha estat percebuda com una nosa, com un impediment a la plena modernització, com un residu medieval primer, carlí després, que impedeix la plena formulació d'Espanya com un Estat liberal modern de matriu francesa. Les llengües i les cultures no castellanes no han desaparegut de la península. Ni tan sols han quedat reduïdes a formes dialec-

tals, a patuesos sense prestigi, a la manera de França o d'Itàlia. Però tampoc no han esdevingut cultures integrants de l'espanyolitat en peu d'igualtat amb la castellana, a la manera de Canadà, de Suïssa o de Bèlgica. S'ha consolidat a l'Estat espanyol un model de pluralisme asimètric, de pluralisme interiorment jerarquitzat, que és el marc jurídic, polític i fins i tot imaginari en el qual es produeix la relació entre les diverses llengües i cultures

La mirada de la cultura castellana respecte a la catalana no és la mirada de la francesa respecte a l'occitana ni la de la italiana respecte a la siciliana. Però tampoc no és la que té un suís alemany respecte a un suís francòfon. En paral·lel, el nivell quantitatiu i qualitatiu de la producció cultural en llengua catalana al llarg de la segona meitat del segle XIX, tot el segle XX i el que portem del XXI és suficient per a no esdevenir estrictament invisible, per a no merèixer alguna mena de mirada i alguna mena de teorització. En aquesta mirada des del món en castellà a la cultura en català podríem distingir tres fases, que s'han anat trepitjant i succeint, segons els impulsos de les situacions polítiques i culturals d'aquests gairebé dos segles de renaixença.

En algunes fases, i des d'algunes mirades, la cultura catalana ha estat vista com una nosa o, encara pitjor, com una forma de malbaratar talent i energia per part d'actors culturals que podrien haver escollit el castellà amb més, per dir-ho així, rendibilitat. És un retret molt típic del XIX: autors catalans, esteu perdent el temps escrivint en una llengua perduda per a la república de les lletres. Teniu talent, teniu coneixements, el que us correspondria és fer les coses en castellà perquè tinguessin més difusió. L'opció pel català és vista com una dèria ideològica, antinatural, anticultural. Podríem fer una llarguíssima antologia de retrets d'aquesta mena, posats en boca d'Unamuno o de Galdós o de tants autors rellevants en castellà. Tant des de posicions conservadores com des de posicions progressistes, s'ha interioritzat la noció de jerarquia entre les llengües. Entre totes les llengües del món, però sobretot entre les llengües hispàniques. En alguns casos s'ha teoritzat que una llengua és un sistema de comunicació, sense cap càrrega identitària, i que per tant és preferible i superior la que pot ampliar més el ventall comunicatiu, la que pot arribar a més persones. No cal dir que aquest argument de l'amplària comunicativa s'ha fet servir més vegades a favor del castellà i contra el català que no pas a favor de l'anglès i contra el castellà. Perquè en el fons s'està aplicant sobre el mapa del pluralisme asimètric que ens ha deixat el nostre estrany segle XVIII.

En altres fases, la cultura en llengua catalana ha produït en alguns àmbits del món cultural castellà una mirada compassiva. Això ha passat sobretot en els períodes en què les dictadures conservadores han perseguit el català i han subratllat el seu estatus d'inferioritat, en la línia d'esborrar-lo simplement del mapa. És a dir, durant la dictadura de Primo de Rivera i durant la dictadura de Franco. S'han produït llavors moviments de solidaritat, de curiositat i sobretot de compassió respecte a la producció catalana i de reivindicacions del seu dret a existir. En els moments de màxima opressió lingüística, han aparegut corrents de simpatia una mica paternal, que han portat a demostrar un cert interès –des de la desigualtat– per la producció cultural en català. Molt sovint, aquestes formes de compassió han desaparegut quan el català

ha aixecat una mica el cap i ha reclamat una millora substantiva del seu estatut jurídic. Va passar molt clarament en els anys trenta: intel·lectuals castellans que es manifestaven a favor del català al final de la dictadura de Primo de Rivera van ser furiosos adversaris pocs anys després de l'Estatut de Catalunya, precisament per consideracions lingüístiques. El procés es va repetir gairebé exactament al final del franquisme i el començament de la transició democràtica. Perquè hi hagi compassió, cal que la víctima continuï fent el paper de víctima. Si es revolta contra aquest paper, si reclama igualtat, si no vol fer més de víctima, s'ha acabat la compassió.

Hi hauria una tercera fase, en la qual estaríem situats a hores d'ara. En un cert sentit, és una variant de la primera: l'existència d'una cultura en llengua catalana és percebuda com una anormalitat històrica, com una resistència estranya a la modernitat i la racionalitat, però el volum i la força de la producció fa que no sigui imaginable a curt termini la seva pura i simple desaparició. Jo diria que la mirada actual de la cultura castellana respecte a la catalana és d'un enorme recel. En l'imaginari de fons, la vella concepció del pluralisme asimètric: a Espanya hi ha més d'una llengua, però no totes tenen el mateix valor. N'hi ha una d'universal i de comuna, n'hi ha d'altres de locals. Per això la universal i comuna és constitucionalment obligatòria per a tots, mentre que les locals són estatutàriament una mica obligatòries, però només per als territoris respectius. La jerarquia entre llengües i cultures està constitucionalitzada. Pertany a l'imaginari del conjunt dels espanyols, però també al seu ordenament jurídic.

Però en l'imaginari col·lectiu, s'hi ha instal·lat també una altra consideració, que neix de l'encreuament entre el model de pluralisme asimètric constitucionalitzat i la comprensió de la cultura com un mercat dominat per un cert darwinisme, en el qual només subsisteixen els millors. Per a aquesta concepció, hi ha una perplexitat inicial: si tots ens podríem entendre en espanyol, si produir cultura en espanyol et dóna un mercat més ampli, com és que hi ha gent que encara produeix cultura en català? La resposta és: per política. Per un afany identitari de naturalesa política. El mercat aniria a favor de l'espanyol. La política, del català. La raresa, l'extemporaneïtat, de la pervivència contra tota lògica i racionalitat d'una producció cultural en català només s'explicaria per la seva intencionalitat política. Hi ha català perquè hi ha catalanisme. Hi ha producció cultural en català perquè el catalanisme ho necessita. Hi ha producció cultural en català perquè les institucions ho mantenen.

Aquest prejudici bàsic –l'existència d'una jerarquia entre llengües, la naturalesa política del manteniment del català, la hiperprotecció de la producció cultural en català– està enormement estès i actua, de vegades inconscientment, com a motor del recel, del desinterès i de la ignorància des de la cultura castellana per tot allò que es fa en català. S'ha generat la idea que la producció cultural en castellà competeix en el mercat. Mentre, la producció en català, que no podria sobreviure en el mercat, que no podria estar-se a la intempèrie, sobreviu només sota l'hivernacle protector dels poders públics. Hi ha la idea d'una cultura catalana que perviu només gràcies a les subvencions institucionals, impermeabilitzada respecte a les demandes del mercat, alimentada amb diner públic. La cadena lògica continua: si això és així, un autor de vàlua, capaç de re-

sistir darwinianament el procés de selecció del mercat, escriurà naturalment en castellà. Qui escriurà en català? Qui té la dèria, la ceba, o qui no seria capaç de sobreviure a la intempèrie i per tant busca el refugi acrític d'uns poders públics als qui només interessa la llengua de producció i no la seva qualitat. Llavors, a qui podria interessar-li un producte que ve d'aquest hivernacle, en el qual s'han refugiat els mediocres? Quina curiositat pot provocar una obra nascuda de la sobreprotecció?

S'ha dibuixat un mapa en què el castellà i la seva producció cultural estan a primera divisió i el català i la seva producció estan a tercera, com a molt amunt. Només es queden a tercera, podent estar a primera, o els qui no valen prou o els qui hi apliquen una dèria ideològica. La producció en català no provoca compassió, perquè ja no és percebuda com una víctima. Ja no provoca admiració, perquè no és percebuda com una igual. Ja no provoca curiositat, perquè és percebuda com un producte artificiós de laboratori i d'hivernacle. Només pot provocar menyspreu o indiferència. La recepció de la producció cultural en llengua catalana és avui més baixa i més recelosa que mai. Fins al punt que per a molts autors en llengua catalana resultaria més fàcil ser coneguts i reconeguts a Alemanya o a Holanda que no pas a l'Espanya castellana. De la mateixa manera que s'estudia català a més universitats alemanyes que no pas espanyoles de fora dels Països Catalans. A Alemanya, la producció cultural en català ha de competir des de la igualtat amb la producció cultural de molts altres països petits i mitjans. A Espanya, ha de competir carregada amb el llast del prejudici. Amb un matís: per a un observador alemany, la cultura castellana és la via natural per al coneixement de la catalana. Si la castellana, que és percebuda com la seva protectora natural, no fa cas d'un producte cultural català, per què n'hauria de fer l'alemanya? Si no s'ha fet la traducció a l'espanyol d'una novel·la catalana, per què s'hauria de traduir a l'holandès? Quan, a més, molt sovint, l'editor holandès pensa accedir a la novel·la catalana precisament a través de la seva traducció al castellà.

El resultat de tot plegat és que el mercat en llengua castellana és enormement impermeable a la producció cultural en català o traduïda del català, tant pel que fa a la literatura com al cinema i encara més a la música. S'ha produït un retrocés fins i tot amb relació al final del franquisme i començament de la transició, quan l'obra dels grans autors en català –Espriu, Rodoreda, Pla– tenia una certa circulació en la seva traducció castellana i els cantautors catalans –Raimon, Llach, el Serrat en català– podien actuar amb una certa continuïtat en el mercat castellà. Certament, estem parlant de grans noms, però també d'un clima menys hostil, potser pel pes ja al·ludit abans de la compassió: llavors el català tenia clarament el paper de víctima i no havia pogut aixecar el cap. La producció audiovisual en llengua catalana pateix un cert menysteniment –s'ha vist amb la trajectòria d'una pel·lícula com *Salvador*– i pel que fa al teatre, els grups catalans tenen prestigi, però no és proporcional al gruix de la seva obra. Cada any en els guardons i reconeixements que es produeixen en l'àmbit estatal i que per tant teòricament haurien de premiar per igual productes procedents de totes les cultures, es veu clarament aquest menysteniment de la producció catalana. De vegades per raons físiques: la producció catalana ha estat vista només a Catalunya i la producció en castellà ha estat vista a tot l'Estat.

Pot ser que aquest retrocés en la recepció de producció en llengua catalana en l'àmbit espanyol tingui a veure amb una caiguda de la qualitat d'aquesta producció? Francament, em resisteixo a creure-ho. Sobretot perquè en paral·lel s'ha incrementat la recepció de la producció catalana en altres cultures europees. Repeteixo, per a molts autors és més fàcil ser traduïts, publicats i valorats en anglès, alemany o hongarès que en castellà. Editorials en castellà radicades a Catalunya han fet apostes serioses per divulgar l'obra d'autors ja consagrats en l'àmbit català –Monzó, Calders, Torrent– i els resultats han estat decebedors. El mercat en castellà rebutja aquests productes, sense grans escarafalls, sense fer-ne teòrica, però amb una contundència fàcil de mesurar.

Repeteixo, no crec que es tracti estrictament d'un cas de catalanofòbia. No és que veure coses en català els produeixi basques. És que actua un prejudici extremadament viu que situa allò que prové del català en una divisió menor, local, de poc interès. En el món del cinema existia una llegenda urbana que deia que una pel·lícula on sortís un taxi negre i groc, el color dels taxis barcelonins, no triomfaria mai a Espanya, perquè seria percebuda com a local. Poden sortir taxis de Nova York, tots grocs, i és universal. Poden sortir taxis blancs madrilenys i no és local. Però allò que és barceloní està condemnat a ser local, vist des d'Espanya. Aquest és un prejudici ideològic, que té a veure amb el mapa del pluralisme asimètric de què parlàvem abans i la concepció darwinista en la qual hi ha llengües més aptes que d'altres per a la comunicació i el mercat. Una mena d'enorme diglòssia cultural: hi ha llengües i cultures diverses, totes tenen el seu lloc sota el sol, però estan especialitzades. El castellà serveix per a algunes coses, el català per a unes altres. La literatura en català, encara que parli de l'holocaust, dels bars de moda o dels viatges a l'Àfrica, esdevé localista –en el mite diglòssic– precisament per ser en català. Si és català, és d'estar per casa. Si és català, pertany a un món hiperprotegit. Si és en català, és de la ceba, hiperideològic, polític. I a qui li interessa una cosa local, políticament marcada i que necessita la protecció en la qual els mediocres poden sobreviure?

Acabo amb una experiència personal sobre el món dels prejudicis lingüístics, viscuda a Catalunya no fa gaires anys. En una de les periòdiques crisis del diari *Avui*, quan jo n'era el director, vam encarregar una enquesta quantitativa i qualitativa sobre la imatge del diari. Preguntàvem sobretot als qui no n'eren lectors. Per què no el llegien, què hi trobaven. Ens van aparèixer dues respostes sobtants, entre d'altres. Una, que érem un diari massa marcat ideològicament. Una altra, que érem un diari útil per a saber el que passava a Catalunya, però no el que passava al món. Vam demanar precisions. Què volia dir, massa ideològic? Massa convergent? Massa independentista? El retret ens frapava perquè havíem fet un esforç molt important de despartidització del diari, entrant col·laboradors que anaven des de Vázquez Montalbán a Néstor Luján, posem per cas. No, l'excés d'ideologia era que se'ns veia massa el llautó de la cosa catalana. Però els qui ens ho deien no ens sabien posar exemples concrets. L'empresa va arribar a la conclusió que allò que ens feia un diari hiperideològic –en un context on els diaris en castellà estaven en guerra entre ells, precisament perquè eren ideològicament molt marcats– era el fet de ser en català. Escollir el català com a llengua d'un diari marcava ideològicament. Escollir

el castellà era ideològicament neutre. Com deia un quiosquer a una persona que li demanava un exemplar d'*El Periódico*, quan va treure dues edicions idèntiques, en les dues llengües: «El vol normal o en català?».

Anem al segon retret. L'*Avui* servia per a parlar de Catalunya, però no per a saber què passava al món. El mal és que quan vam fer aquesta enquesta estàvem particularment orgullosos de la secció d'internacional, on havíem fitxat uns quants corresponsals i l'havíem reforçat en pàgines i recursos. Per contra, la nostra secció de Catalunya no vivia els moments més esplendorosos. Tant se val. Els no-lectors que no volien comprar l'*Avui* en aquella època ens deien que per a assabentar-se dels grans temes d'internacional necessitaven comprar *La Vanguardia*, *El País* o *El Periódico*. I resulta que en aquell temps, al meu parer, la secció d'internacional d'*El Periódico* no era millor que la de l'*Avui*, però en canvi la seva secció de local o de Catalunya ens donava cent voltes. La diferència és que l'*Avui* era en català i *El Periódico*, llavors, en castellà. I ja se sap, fins i tot per a molts lectors catalans, el català és l'idioma de les coses pròximes, d'estar per casa, el vernacle. I el castellà és l'idioma de veure el món. Encara que Almodóvar faci localisme manxec en castellà i Ventura Pons cosmopolitisme en català. El prejudici sobre les llengües acaba camuflant els continguts.

La mirada respecte al català des de la cultura castellana està filtrada per unes ulleres, polítiques, històriques, que tenyeixen allò que miren. És probable que les ulleres amb què els catalans ens mirem la cultura castellana també estiguin tenyides de color. El que és segur és que ni unes ni altres poden ser neutres. La cultura catalana ha estat de vegades molt injusta amb la castellana, per a bé i per a mal. Ha condemnat coses, però també ha sobrevalorat coses, en funció del color dels propis prejudicis. Però, si més no a hores d'ara, les ulleres amb què la cultura castellana es mira la producció cultural catalana són tan opaques que el que resta a l'altra banda esdevé invisible o molt injustament encongit. ❐